

اصل علنی بودن محاکمات

(از دیدگاه حقوق داخلی و حقوق بین الملل)

مشمول بر :

شرح جرائم و آئین ویژه رسیدگی به محاکمات سیاسی و مطبوعاتی در نظام حقوقی ایران

www.ketab.ir

دکتر محمدعلی صلح چی

دانشیار دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه علامه طباطبائی

فرزاد باباخانی

دانشجوی دکتری حقوق عمومی دانشگاه تهران و وکیل پایه یک دادگستری

سرشناسه	صلح چی، محمدعلی، ۱۳۳۵ - Mohamad Ali Solhchi
عنوان قراردادی	ایران. قوانین و احکام Iran. Laws, etc.
عنوان و نام پدیدآور	اصل علنی بودن محاکمات (از دیدگاه حقوق داخلی و حقوق بین الملل) مشتمل بر: شرح جرائم و آئین ویژه رسیدگی به محاکمات سیاسی و مطبوعاتی در نظام حقوقی ایران / محمدعلی صلح چی، فرزاد باباخانی.
مشخصات نشر	تهران: خرسندی، ۱۳۹۹.
مشخصات ظاهری	۱۷۶ ص.
شابک	978-622-224-112-4
وضعیت فهرست نویسی	فیبا
یادداشت	کتابنامه: ص. [۱۶۹] - ۱۷۵؛ همچنین به صورت زیرنویس.
عنوان دیگر	شرح جرائم و آئین ویژه رسیدگی به محاکمات سیاسی و مطبوعاتی در نظام حقوقی ایران.
موضوع	آیین دادرسی جزایی -- ایران Criminal procedure - Iran
موضوع	آیین دادرسی جزایی (حقوق بین الملل) Criminal procedure (International law)
موضوع	دادرسی عادلانه -- ایران Fair trial - Iran
موضوع	دادرسی عادلانه (حقوق بین الملل) Fair trial (International law)*
موضوع	دادگاه های جزایی -- ایران Criminal courts - Iran
موضوع	دادگاه های جزایی بین المللی International criminal courts
موضوع	حقوق -- مطالعات تطبیقی Law - Comparative studies
شناسه افزوده	باباخانی، فرزاد، ۱۳۶۳ - Babakhani, Farzad
رده بندی کنگره	۴۶۱۰ KMH
رده بندی دیویی	۳۴۵/۵۵۰۵
شماره کتابشناسی ملی	۶۰۸۰۷۷۷

انتشارات خرسندی

خیابان نلسون ماندلا (جردن) - ضلع شمال غربی چهارراه جهان کودک - پلاک ۶۶ - طبقه اول - واحد ۳
 تلفن: ۸۸۶۶۵۳۰۷ - ۸۸۶۳۷۶۲

مرکز پخش و توزیع: خیابان انقلاب، خیابان فخررازی، خیابان لبافی نژاد، نرسیده به خیابان دانشگاه، پلاک ۴۷۱، واحد زیرزمین
 تلفن: ۵ - ۶۶۹۷۱۰۳۳ - ۶۶۴۹۰۵۸۴ - ۶۶۴۸۴۸۵۸

فروشگاه شماره ۱: میدان انقلاب، خیابان منیری جاوید، بن بست شهرزاد، پلاک ۵، تلفن: ۶۶۴۹۸۱۱۲

فروشگاه شماره ۲: خیابان انقلاب، مجتمع پارسا، پلاک ۱۲۱۸، تلفن: ۶۶۹۷۳۹۷۴

پست الکترونیک: Khorsandy.pub@gmail.com
 سایت اینترنتی: www.Khorsandypub.com

اصل علنی بودن محاکمات

دکتر محمدعلی صلح چی - فرزاد باباخانی

چاپ اول: ۱۳۹۹ تیراژ: ۲۰۰ جلد قیمت: ۳۸۰,۰۰۰ ریال
 شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۲۲۴-۱۱۲-۴ ISBN: 978-622-224-112-4

مقدمه.....	۱۳
------------	----

بخش اول: اصل علنی بودن محاکمات در حقوق داخلی و بین الملل

فصل اول- اصل علنی بودن محاکمات از دیدگاه حقوق منطقه‌ای و بین المللی.....	۲۳
گفتار اول: اصل علنی بودن محاکمات از دیدگاه اسناد بین المللی.....	۲۵
۱-۱- ماده ۱۰ اعلامیه جهانی حقوق بشر.....	۲۵
۲-۱- بند ۱ ماده ۱۴ میثاق بین المللی حقوق مدنی و سیاسی.....	۲۶
۳-۱- مواد ۶۷ و ۶۸ اساسنامه دیوان کیفری بین المللی.....	۲۶
گفتار دوم: اصل علنی بودن محاکمات از دیدگاه اسناد دادگاه‌های بین المللی موردی.....	۲۸
گفتار سوم: اصل علنی بودن محاکمات از منظر حقوق منطقه‌ای.....	۳۰
۱-۳- بند ۱ ماده ۶ کنوانسیون اروپایی حقوق بشر.....	۳۰
۲-۳- بند ۵ ماده ۸ کنوانسیون آمریکایی حقوق بشر.....	۳۰
۳-۳- بند ۱۶ ماده ۵ سند نشست کپنهاگ در زمینه ابعاد انسانی کمیسیون امنیت و همکاری در اروپا.....	۳۱
خلاصه فصل اول.....	۳۲

فصل دوم- اصل علنی بودن محاکمات از منظر حقوق داخلی.....	۳۳
گفتار اول: پیشینه اصل علنی بودن محاکمات در حقوق داخلی.....	۳۳
۱-۱- پیشینه اصل علنی بودن محاکمات در متمم قانون اساسی مشروطیت.....	۳۳
- اصل ۷۶ متمم قانون اساسی مشروطیت.....	۳۴
۲-۱- پیشینه اصل علنی بودن محاکمات در قوانین عادی.....	۳۴
۱-۲-۱- قانون اصول محاکمات جزائی مصوب ۱۲۹۱ شمسی.....	۳۵
۲-۲-۱- قانون اصول محاکمات حقوقی مصوب ۱۲۹۰ شمسی.....	۳۵
۳-۲-۱- قانون آئین دادرسی مدنی مصوب ۱۳۱۸ شمسی.....	۳۵
۴-۲-۱- قانون آئین دادرسی دادگاه‌های عمومی و انقلاب در امور کیفری مصوب ۱۳۷۸.....	۳۵
گفتار دوم: مفهوم علنی بودن محاکمات.....	۳۶
گفتار سوم: مبانی و کارکردهای اصل علنی بودن محاکمات.....	۴۰
مبحث اول: مبنای اصل علنی بودن محاکمات.....	۴۱

مبحث دوم : کارکردهای اصل علنی بودن محاکمات	۴۳
۱-۲- تضمین اجرای اصول دادرسی عادلانه در محاکم	۴۳
۲-۲- تضمین اطلاع جامعه از جزئیات و روند دادرسی و اطلاع از اجرای عدالت	۴۳
۳-۲- تضمین امنیت قضائی	۴۴
۴-۲- عبرت آموزی جامعه از عواقب قانون شکنی از طریق ملاحظه مستقیم روند رسیدگی و اجرای عدالت	۴۵
۵-۲- تضمین حقوق اصحاب دعوا	۴۵
۶-۲- تاثیر مثبت بر نحوه رفتار افراد در جامعه	۴۵
خلاصه فصل دوم	۴۷
فصل سوم- اصل علنی بودن محاکمات و استثنائات آن	۴۹
گفتار اول : اصل علنی بودن محاکمات از دیدگاه مقررات داخلی جاری	۴۹
مبحث اول : علنی بودن محاکمات از دیدگاه قانون اساسی	۵۰
- اصل ۱۶۵ قانون اساسی	۵۰
مبحث دوم : علنی بودن محاکمات از نظر قوانین عادی	۵۲
۱-۲- علنی بودن محاکمات مدنی	۵۲
۲-۲- علنی بودن محاکمات کیفری	۵۳
۱-۲-۲- اصل ۱۶۵ قانون اساسی	۵۴
۲-۲-۲- ماده ۳۵۲ قانون آئین دادرسی کیفری	۵۴
۳-۲-۲- شرایط اجرای اصل علنی بودن محاکمات کیفری	۵۵
۱-۳-۲-۲- حضور متهم در جلسه دادرسی	۵۵
۲-۳-۲-۲- حضور مردم و رسانه های جمعی در جلسات دادرسی	۵۵
۳-۳-۲-۲- امکان انتشار جریان دادرسی	۵۵
۴-۳-۲-۲- امکان رویارویی حضوری متهم با شاکی، گواهان و امکان پرسش از آن ها	۵۶
۵-۳-۲-۲- شناسایی هویت مداخله گران فرایند دادرسی کیفری	۵۶
۶-۳-۲-۲- قرائت علنی رای	۵۶
گفتار دوم : استثنائات اصل علنی بودن محاکمات	۵۷
مبحث اول : استثنائات اصل علنی بودن محاکمات از دیدگاه قانون اساسی	۵۷
- اصل ۱۶۵ قانون اساسی	۵۸
مبحث دوم : استثنائات اصل علنی بودن محاکمات از دیدگاه قانون آئین دادرسی کیفری	۵۹

۵۹	۱-۲- ماده ۳۵۲ قانون آئین دادرسی کیفری.....
۶۰	۲-۲- ماده ۳۵۵ قانون آئین دادرسی کیفری.....
۶۱	۳-۲- ماده ۴۱۳ قانون آئین دادرسی کیفری.....
۶۶	خلاصه فصل سوم.....
۶۷	فصل چهارم- ضمانت اجرای اصل علنی بودن محاکمات.....
۶۹	گفتار اول: نقض رای در مرحله تجدیدنظر و فرجام.....
۷۱	گفتار دوم: تعقیب انتظامی قضات رسیدگی کننده.....
۷۳	خلاصه فصل چهارم.....

بخش دوم: اصل علنی بودن محاکمات سیاسی و مطبوعاتی در حقوق داخلی

۷۷	فصل اول- محاکمات سیاسی و مطبوعاتی و آئین ویژه رسیدگی به آن‌ها.....
۷۷	گفتار اول: پیشینه و مفهوم جرائم و محاکمات سیاسی و مطبوعاتی.....
۷۷	مبحث اول: پیشینه جرائم و محاکمات سیاسی و مطبوعاتی در حقوق ایران.....
۷۹	۱-۱- پیشینه جرائم و محاکمات سیاسی و مطبوعاتی از دیدگاه حقوق اساسی.....
۷۹	۱-۱-۱- اصل ۷۷ متمم قانون اساسی مشروطیت.....
۸۱	۱-۱-۲- اصل ۷۹ متمم قانون اساسی مشروطیت.....
۸۱	۲-۱- پیشینه جرائم و محاکمات سیاسی و مطبوعاتی از نظر قوانین عادی.....
۸۳	۱-۲-۱- اولین قانون مطبوعات (مصوب محرم ۱۳۲۶ قمری - بهمن ۱۲۸۶ شمسی).....
۸۳	۲-۲-۱- دومین قانون مطبوعات (مصوب بهمن ۱۳۳۱ شمسی).....
۸۴	۳-۲-۱- سومین قانون مطبوعات (مصوب مرداد ۱۳۳۴ شمسی).....
۸۴	۴-۲-۱- چهارمین قانون مطبوعات (مصوب مرداد ۱۳۵۸ شمسی).....
۸۶	مبحث دوم: مفهوم جرائم سیاسی و مطبوعاتی.....
۸۷	۱-۲- مفهوم جرم سیاسی.....
۸۸	۱-۱-۲- تعریف جرم سیاسی.....
۹۵	۲-۱-۲- تعریف محاکمه سیاسی.....
۹۶	۲-۲- مفهوم جرم مطبوعاتی.....
۹۶	۱-۲-۲- تعریف مطبوعات.....
۹۸	۲-۲-۲- تعریف جرم مطبوعاتی.....
۹۹	۱-۲-۲-۲- تعریف بر مبنای وسیله ارتکاب.....

۹۹	۲-۲-۲-۲- تعریف مبتنی بر عنصر نشر
۹۹	۳-۲-۲-۲- تعریف مبتنی بر اختصاص امکان تحقق در مطبوعات
۹۹	۴-۲-۲-۲- تعریف محدود به افتراء و توهین
۱۰۰	۵-۲-۲-۲- تعریف مبتنی بر قلمرو جرم مطبوعاتی در قانون اساسی
۱۰۰	۶-۲-۲-۲- تعریف با مشخصه سیاسی
۱۰۰	۷-۲-۲-۲- تعریف در قلمرو قانون مطبوعات
۱۰۰	۸-۲-۲-۲- تعریف بر مبنای قوانین کیفری
۱۰۴	۳-۲-۲- تعریف محاکمه مطبوعاتی
۱۰۴	گفتار دوم: اصل علنی بودن محاکمات سیاسی و مطبوعاتی از دیدگاه مقررات جاری
۱۰۵	مبحث اول: تشریفات خاص رسیدگی به محاکمات سیاسی و مطبوعاتی
۱۰۶	۱-۱- حضور هیئت منصفه
۱۰۸	۲-۱- رسیدگی در محاکم دادگستری
۱۰۸	۱-۲-۱- مفهوم محاکم دادگستری
۱۰۹	۲-۲-۱- دادگاه صالح به رسیدگی به محاکمات سیاسی و مطبوعاتی
۱۱۵	مبحث دوم: اصل علنی بودن محاکمات سیاسی و مطبوعاتی از نگاه قانون اساسی
۱۱۵	- اصل ۱۶۸ قانون اساسی
۱۱۸	مبحث سوم: اصل علنی بودن محاکمات سیاسی و مطبوعاتی از نگاه قوانین عادی
۱۱۸	۱-۳- قانون جرم سیاسی
۱۱۸	۳-۱-۱- از قانون آئین دادرسی کیفری مصوب ۱۳۹۲
۱۱۹	۳-۱-۱-۱- ماده ۳۰۵ قانون آئین دادرسی کیفری
۱۱۹	۳-۱-۱-۲- ماده ۳۵۲ قانون آئین دادرسی کیفری
۱۲۲	۲-۳- قوانین عادی ناظر بر محاکمات مطبوعاتی
۱۲۳	۳-۲-۱- پنجمین قانون مطبوعات (اسفند ۱۳۶۴ شمسی)
۱۲۳	۳-۲-۲- قانون اصلاح قانون مطبوعات (۱۳۷۹/۱/۳۰)
۱۲۵	۳-۲-۳- قانون آئین دادرسی کیفری مصوب ۱۳۹۲
۱۲۵	۳-۲-۴- دیگر مقررات داخلی
۱۲۷	خلاصه فصل اول

۱۲۹	فصل دوم- اطلاق اصل علنی بودن رسیدگی به محاکمات سیاسی و مطبوعاتی
۱۳۰	گفتار اول: نظر حقوقدانان مخالف با اطلاق اصل علنی بودن رسیدگی های مطبوعاتی

مقدمه

اجرای عدالت از دیرباز آرمان بشریت بوده و همواره مورد توجه حقوقدانان و آزادی خواهان جهان بوده است. بسیاری از انقلابات در تاریخ بشریت با هدف اجرای عدالت و عدالتخواهی شکل گرفته و به ثمر نهشته است. ریشه‌های انقلاب مشروطیت ایران را باید در لابلای بی‌عدالتی‌های رژیم قاجار جستجو کرد؛ آنجائی که ضمن به تاراج دادن بخش‌های وسیعی از سرزمین کهن ایران، بسیاری از منافع ملت را نیز به جیب بیگانگان سرازیر می‌نمودند. یکی از دلایل اعتراضات به رژیم گذشته، سرکوب، حریف مخالفان و انواع بی‌عدالتی‌های اجتماعی، سیاسی و حقوقی که یکی از آن‌ها، رسیدگی غیر علنی دادگاه‌های نظامی به اعتراضات آزادی خواهان غیر نظامی است که در نظر مردم به امری عادی تبدیل شده بود. در چنین دادگاه‌هایی حتی نام اصول دادرسی عادلانه نیز برده نمی‌شد و در کوتاه‌ترین زمان، احکامی سنگین و نامتناسب با جرائم مورد رسیدگی صادر می‌گردید؛ دلیل اصلی این امر نیز چیزی نبود جز غیر علنی بودن دادرسی و عدم اطلاع افکار عمومی از جریان آن که موضوع اثر حاضر را تشکیل می‌دهد.

اصول دادرسی عادلانه، به اصولی اطلاق می‌گردد که در روند دادرسی و رسیدگی به محاکمات، رعایت عدالت و حقوق طرفین دعوا را تضمین نموده و در نهایت منجر به صدور رای شایسته و منطبق با اصول حقوقی، قانونی و عادلانه گردد.

اجرای عدالت در محاکم بستگی نزدیکی با علنی بودن محاکمات دارد تا جائی که یکی از اصول بسیار مهم دادرسی عادلانه، *اصل علنی بودن محاکمات* است؛ بدین معنا که کلیه

محاکمات باید به صورت علنی برگزار شده و حضور افراد ثالث غیرذیربط با دادرسی و نیز مطبوعات و رسانه‌های گروهی در محاکمات آزاد باشد و تنها در موارد منصوص قانونی بتوان محاکمات را به صورت غیرعلنی برگزار نمود.

در طول تاریخ، دادگاه‌های سری و غیرعلنی دستاویز نظام‌های توتالیتار در جهت حذف مخالفان بوده و همواره حقوق متهمین در چنین دادگاه‌هایی پایمال گشته است. تاریخ حقوقی بسیاری از کشورها مملو است از مثال‌های غم‌انگیزی از پایمال نمودن حقوق متهمین و عدم تحقق عدالت قضائی و زیرا در چنین دادگاه‌هایی همواره سعی بر سری و غیرعلنی برگزار شدن محاکمه بوده است.

زمانی که جامعه از بی‌عدالتی آگاه شود دیگر نمی‌تواند در برابر آن سکوت اختیار نماید؛ و یکی از راه‌های اطلاع جامعه از روند اجرای عدالت در محاکم، علنی بودن دادرسی‌ها است و باید به حق اذعان داشت که **اصل علنی بودن محاکمات، کلید اجرای دیگر اصول دادرسی عادلانه در محاکم است.**

در محاکمات غیرعلنی است که می‌توان حقوق متهم را نادیده گرفت، با اعمال نفوذ روند دادرسی را تحت الشعاع قرار داد، دادرسی را به اطلاع کشاند و به طور خلاصه، عدالت را زیر پا گذاشت.

لزوم برگزاری محاکمات به صورت علنی مورد توجه بسیاری از مقررات بین‌المللی و داخلی قرار گرفته است تا جایی که جایگاه آن تا حد یک اصل حقوقی بالا رفته است؛ آن هم **یک اصل حقوق بشری که دامنه اش تا حد یک اصل جهانی گسترش یافته است.**

مهمترین اسناد بین‌المللی راجع به اصل علنی بودن محاکمات، اعلامیه جهانی حقوق بشر و میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی است که به صراحت اصل مذکور را مورد حمایت و تأکید قرار داده‌اند.

در نظام حقوق داخلی کشورمان نیز اصل ۱۶۵ قانون اساسی و ماده ۳۵۲ قانون آئین دادرسی کیفری مصوب ۱۳۹۲ به بیان اصل علنی بودن محاکمات پرداخته‌اند.

هدف از ارائه کتاب حاضر، بررسی اصل علنی بودن محاکمات از تمام زوایا و بیان مسائل حقوقی مربوط به آن از نظر حقوق داخلی و حقوق بین‌الملل است..